

Четирите касты в древноиндийското общество

Схемата, по която е изградено древноиндийското общество е известна като **варна-ашрама вьявастха**. Подобно на четирите ашрама (стадии в човешкия живот), които имат за цел да помогнат на индивида да живее осмислен живот, варните (касти) целят разкриване на личностния потенциал и постигане на мокша. Принципът за кастите намираме в „Риг Веда“ и „Манусмрити“ („Законите на Ману“).

Кастовото разделение цели обособяване на хората според техните склонности, способности и таланти, така че всеки да намери най-подходящото място в обществото и да бъде полезен на себе си и на останалите

Варна буквално означава „цвят“, т.е. хората се

разделят според своя цвят – но не на кожата, а този на ума, който се определя от желанията. Според Ману така трябва да бъдат разделени хората и техните дейности и позиции в обществото, че да отговарят на вътрешната им природа – предпоставка за тяхното развитие. Наистина хората са различни. Едни са религиозни, с любопитен ум и са настроени да изучават света. Други са действени натури с нагласа към военното изкуство. Има и такива, които мечтаят да станат шефове на компании, да търгуват и да печелят на борсата. Като пълна противоположност пък са онези, които искат да си имат нивичка на село, да я работят и тя да ги храни или пък хората, които биха били щастливи да работят за „Макдоналдс“ в Германия например.

Ако обществото бъде разгледано като цялостен организъм, всяка каста представлява негов орган и изпълнява специфична функция, подобно на органите в човешкото тяло. В „Риг Веда“ четем следното:

„Когато те разделили Пуруша, по какъв начин направил това? Какво беше неговата уста? Какво бяха неговите ръце? Какво бяха неговите бедра и ходила? Неговата уста бяха брамините, неговите ръце бяха кшатриите, неговите бедра бяха вайшиите; от неговите ходила бяха родени шугрите.“

Според концепцията на варна, обществото е изградено от три висши касты – брамини, кшатри и вайшии, и една нисша каста – шугри. Брамините са кастата на свещениците, кшатриите са воините, вайшиите – търговците, а шугрите са работниците и слугите. Има и извънкастови индивиди – това били представителите на народите, които не споделяли хинду религията и те били наричани млечхи. Например някой гръцки аристократ би бил определен с презрителното млечха, защото не говори някой от божествените езици и е напълно неграмотен за знанието на Ведите. Това, естествено, е ограниченото разбиране. ▶

Истинският критерий за определяне на кастовата принадлежност е съотношението на трите гуни, които изграждат ума на човека и неговия характер

На тази основа Ману предложил схема, с която разпределил длъжностите в обществото в зависимост от качествата на неговите членове и степеня на развитие на съзнанието им. Принципиите, върху които законодателят изгражда кастовата система са достатъчно всеобхватни, така че да обхващат всяка една социална структура независимо от територията, културата и времето. И в България днес, след внимателно наблюдение, можем да открием кастовото разслоение макар и в доста смесен и маскиран вид.

БРАМИНИ

Те са събудени за духовното, отгадени са на търсенето на Бога и са дали обет да служат на човечеството. В древна Индия това са духовните водачи на обществото – най-учените и най-образованите. В браминската каста ще намерим и свещениците, учените, философите, учителите. Или това са „мозъците“ на обществото; тези, които теглят останалите напред и нагоре, вдъхновени от духовните си импулси. Брамините са хора, посветили живота си на Знанието – да се съхрани и предаде мъдростта на поколенията. Считало се че те не трябва да работят нищо друго, а да се занимават единствено с писанията – запаметяване, граматика, метрика, пеене, тълкуване, изучаване и преподаване. Навремето запаметяването е бил единственият начин да се съхранява знанието и е отнемало значително време и усилия.

Областта, в която брамините са специалисти не принадлежи на земното. Техният дух се тревожи от въпроси от рода на: „Какво е Бог?“, „Как е устроена Вселената?“, „Кой съм аз?“ и т.н.

Човекът с браминска природа обича размишлението, усатомението, медитацията. Неца като кариера и просперитет, които занимават останалите, за него са маловажни и дори глупави

Брамините са „главата“ на обществото. В миналото те са имали знанието за ритуалите, приемани са били за притежаващи ключовете за Царството Божие и поради това са били почитани като богове. Браминът има саттва качества и съвсем

малко следи от раджас и тамас. Основни негови характеристики са тапас (самодисциплина и покаяние), аскетизъм, отречение и стремеж към себепознание. В „Бхагавад Гита“ за тази каста четем: „Контрол на ума, контрол на сетивата, аскетичност, чистота, въздържание и правдивост, както и знание, прозрение, и вяра – това са задълженията на брамина, родени от неговото собствено естество.“

КШАТРИИ

Това са воините, чиято основна задача е защита от врагове, завладяване на нови територии и поддържане на вътреш-

ния ред в страната. Истинският кшатрия е бил високо образован в писанията, светските науки и изкуствата. Това е свършения ариец, готов да умре в изпълнението на своя дълг. Идеалите и целите на воина са една октава по-ниски от тези на брамина, защото се намират в областта на земното – просперитет и защита на страната и на нуждаещите се. Високият патриотичен идеал е предполагал да се жертва всичко лично, включително и собствения живот. В по-широк смисъл към кастата на кшатриите се числят царската власт, политиките, полицията и армията. Кшатриите е

трябвало да осигурят мир в обществото, за да може останалите членове необезпокоявани да следват и постигат своите цели в живота.

Личностни характеристики на кшатрията са енергичност, действеност, смелост, амбициозност, безкористна жертва за благо на обществото

В ценностната система на кшатрията за разлика от тази на брамините не ахимса (принципът ▶

Пример за истински кшатрия е цар Вишамит, който се славел с мъдрост и справедливост. След смъртта, като награда за неговите добродетели, той се издигнал до небесните сфери на рая. Но имало малко черно петно в неговия живот, което можело да се изкупи само с кратък престой в ада. Така царят се озовал там. Постоянните обитатели почувствали облекчение на болките си само от присъствието на благородната му душа. Във Ведите има текст, който гласи: „Така, както ароматът идва от дърво, отрупано с цвят и може да се почувства от голямо разстояние, така и ароматът на добрата карма (пунякарма) се чувства от голямо разстояние.“

Когато дошло време да се върне в рая, жителите на ада в един глас го помолили да остане още малко, тъй като го чувствали като светлина в мрака. Мигом цар Вишамит взел решение да напусне рая и да остане в ада заради нуждаещите се. Тогава всички богове и риши се поклонили пред него като на аболютна манифестация на идеала за кшатрия.

на ненасилие) е на първо място, а смелостта и силата. Затова страхът е признак на слабост, а най-големият позор за воина е да изостави онеправданите и да не прояви благородство – основна черта от неговия характер. Кшатрията е изтъкан от раджас (енергичност и страст) и по малко саттва и тамас. В „Бхагавад Гита“ за него се казва: „Героизъм, висок дух, твърдост, съобразителност, смелост в битка, щедрост и упражняване на власт – това са задълженията на кшатрията, родени от неговата собствена природа.“

ВАЙШИИ

Това са търговците, бизнесмените, банкерите – хората, ангажирани с управлението и натрупването на материални блага. Без търговия и размяна не би могло да има разпределение на богатата, без организатор и лидер в производството не би могло да има икономика в национален

мащаб. Вайшиите са също така и благодетели и покровители на културата, изкуствата и науката, те са в основата на организациите с идеална цел, чрез които се преразпределят материалните блага отгоре надолу. Вайшиите са имали право на образование като висша каста и знанието на Ведите е било достъпно за тях.

Вайшиите са динамични, но са заинтересовани предимно от своя просперитет, благополучието на семейството, тесния кръг познати. Те обичат да се наслаждават на придобитото и на сетивните удоволствия

Самоотречението и жертвата, характерни за кшатриите не са от любимите качества на

вайшите. Тяхната природа е изградена от тамас и раджас и съвсем малко саттва. Поради тази причина мотивацията за всяко действие е егостична по природа. „Бхагавад Гита“ за вайшиите учи: „Земеделие, говедовъдство и търговия са задълженията на вайшия, родени от неговото собствено естество.“

ШУДРИ

Това е кастата на работниците и служителите, на които е отредено да работят в някоя от системите на гореспоменатите каста. На тях в миналото буквално е било забранено да учат и да знаят. Има текстове в Брахма сутра, където изрично се забранява даването на ведическото знание на шудрите, а ако случайно някой го дочуе, езика му трябва да се изтръгне, а ушите му да се напълнят с восък. Подобна идея намираме и в Библията: „Не хвърляйте бисерите на свинете, защото ще ги стъпчат и ще се обърнат срещу вас“. Единственото, на което са способни тези

хора е да работят, да служат, да изпълняват.

Шудрите са хора със слабо развити интелект и душевност, за които се е считало, че служенето на висшите каста е единственото, което може да принесе за тяхната еволюция

Шудрите имат в своята природа тамас и съвсем малко раджас, а саттва липсва. Това съотношение на трите гуни ги прави инертни и мързеливи, без мотивацията за постигане на някоя от целите на останалите каста – било то материални или духовни. Умът на такъв човек е ангажиран единствено с ядене и оцеляване и с нищо друго. В „Бхагавад Гита“ за шудра четем: „Задълженията на шудра са действията на служене, според неговото вътрешно естество.“

Кшатриите и вайшиите са действени. За тях бездействието, стоенето с кръстосани крака под някое дърво, е равносилно на смърт. Те дори са против хората, които го практикуват и често ги обвиняват в безделничество. Останалите две каста са бездействени на външен план, макар и по различни причини – брамините, защото обичат усамотението, а шудрите, защото не обичат действието. Брамините според вътрешната си конституция са саттва прагхана – чисти и благородни; кшатриите са шуддха раджас прагхана или пречистен раджас, характеризиращ се с безкористно и благородно действие; вайшиите са ашуддха раджас прагхана – нечист раджас, за който е характерно действие с егостични побуди, а шудрите са тамас прагхана – инертни и невежи. ●

Статията е част от поредицата „Адвайта Веданта“. Очаквайте продължение следващия брой.

|| Живко Стоилов намира смисъл в изучаването на психология, философия и йога. Преподава Йога и Веданта в Йога център „Ананда“, Пловдив. Живее с мотото „Животът е училище.“